

Handledning till storyline ”Bara Vara Vanlig?”

En storyline om HBT, könsnormer och olika sexuell läggning
För projektet ”Under Ytan”, 2006.

Denna storyline har som syfte att lyfta frågor om HBT, heteronormativitet och sexuell läggning. Heteronormativiteten innebär att det är självklart och förväntat att alla ska vara heterosexuella, att det är normen. Homo- eller bisexuell läggning klassas därmed som konstig eller onormal. HBT är numera ett vedertaget samlingsbegrepp för homo-, bi- och transpersoner. Enligt svensk lagstiftning finns det tre sexuella läggningar. Hetero-, bi- och homosexualitet. Det är inget man väljer eller blir. Man är det.

Det här kan till synes vara ett förhållandevis ”smalt” ämnesområde inom skolan men vid närmare betraktande handlar det i ett större perspektiv om grundläggande värdegrunds-, jämställdhets- och attitydfrågor. Att rikta ögonen och lyfta dessa frågor är ett spännande och grannliga arbete. Många gånger väcker de starka känslor. Varför är det så? Hur kan vi inom skolans värld närma oss dessa frågor? Vi är alla delaktiga i hur vi inkluderar, exkluderar, förminskar, och är med och skapar normer bara genom hur vi använder oss av ord och begrepp i det dagliga arbetet och genom vilket förhållningssätt vi har.

Storylinen utgår ifrån ett antal familjer som möts och funderar kring frågor om hur en familj kan se ut, vad som anses vara en vanlig eller ovanlig familj. Elevernas föreställningar och attityder utmanas sedan med en blandning av vardagsfrågor och problemställningar. Allt för att synliggöra de oskrivna normer som vi lever efter utan att vi riktigt vet om att de existerar och hur de påverkar våra liv. Familjerna bor i samma trapp i ett hyreshus och av en händelse så flyttar en familj in, ett par av samma kön, två män och två barn, som grannar.

Storyline ger i sin struktur ett antal pedagogiska verktyg som kan vara en hjälp i arbetet med att lyfta fram värderingar, utmana dem och öka kunskapen kring heteronormativitet och sexuell läggning.

En storyline följer alltid ett metodiskt upplägg. Det är upp till varje lärare att välja att genomföra en hel storyline eller att arbeta storylineinspirerat och plocka delar ur materialet. Det här materialet har lagts upp som 8 lektionspass på 60-80 min, och pågår under 3 veckors tid. Naturligtvis kan även tiden varieras. De ämnen som är involverade är i första hand SO, svenska och bild.

Innan ni startar:

Kan det vara viktigt att tänka på de egna attityderna. Vilka ord använder ni er av, vad är det ni vill utmana hos eleverna, vilka är era egna heteronormer och tankar om homo- och bisexualitet?

Det kan vara klokt att reflektera över dessa frågor inom arbetslaget som en del i förberedelsearbetet. Det är också viktigt att frågeställningarna som ni tar upp med eleverna känns bekväma för er. Till hjälp finns det ett flertal hemsidor med information och gediget faktamaterial att ladda ner och beställa, det mesta utan någon större kostnad.

<http://www.homo.se>

<http://www.ytan.se>

<http://www.rfslungdom.se>

<http://www.frittfram.se>

Förbered och planera gruppernas sammansättning noggrant. Grupper om 4-5 elever är en bra utgångspunkt, men kan varieras. Någon elev kanske behöver ingå i en grupp med färre deltagare, då kan gruppstorleken minskas, allt för att hjälpa eleverna att lyckas med arbetet. Det är bra att ha möblerat klassrummet för grupparbete innan det startas upp.

Förbered så att materialet finns tillgängligt, gärna på ett rullbord i rummet. Det ska finnas vitt och färgat A4 papper, saxar och lim till alla, garn- och tygrester och häftmassa. Gå igenom med grupperna innan ni startar om hur det ska hållas ordning i klassrummet.

Under arbetets gång kan det vara lämpligt att vid något eller några tillfällen låta grupperna utvärdera hur samarbetet har fungerat. De kan diskutera frågor som:

- Har alla kommit med idéer till gruppen?
- Har alla lyssnat på varandra?
- Har någon bestämt mer än någon annan?
- Vad har det berott på i så fall?
- När någon varit klar har den kunnat hjälpa till med annat?
- Vad behöver du tänka på till nästa grupparbete?

Fundera även på hur dokumentationen av arbetet ska gå tillväga. En loggbok för varje elev är ett alternativ. Där samlas tankar och reflektioner. Bestäm också hur ni dokumenterar med bilder. Vem som ansvarar och sköter digitalkameran. Eller kanske ni kan använda er av elevernas egna mobiltelefoner att fota med. Det är ett fint komplement till dokumentationen att ha tillgång till många bilder.

Lektionspass 1

1. Familjerna

Starta med att ställa frågan om hur en familj kan se ut. Här får grupperna fundera 5 min och komma med alla möjliga förslag. I en brainstorm är det tillåtet att slänga ur sig möjliga och omöjliga förslag och sedan diskutera dessa.

Varje grupp kommer med ETT förslag i taget till att börja med som läraren listar på ett blädderblocksblad. Här kan ni ta en första diskussion i helkass om: Är det en familj, en man med hund, två vänner som bor ihop, en singel eller...?

Tanken är att väcka frågorna kring vad en familj är och hur olika familjekonstellationer/familjebildningar kan se ut. Det är en fråga som går att identifiera sig med eftersom alla har en uppfattning om hur en familj kan se ut. En fråga som sällan belyses är vad som är vanligt/ovanligt och varför vi anser att det är så. Här kommer vi in på normsystem och jämlikhetsfrågor.

Storyline grundar sig på elevernas förförståelse så att alla kan svara, kan vara med och diskutera och få en upplevelse av att det är viktigt att bidra med sina erfarenheter. Att vi alla är olika är en tillgång, diskussionerna blir mer dynamiska då.

Läraren har förberett och visar en stödjande mall för att hjälpa eleverna att skapa karaktärerna. Visa med enkla fyrkanter hur karaktären kan pusslas ihop. (bilaga pdf: Så gör du en karaktär) I denna storyline använder vi enkelt material i papper, garn och tyg. Lim och sax bör finnas till varje elev.

Varje grupp skapar sin familj. De behöver komma överens om vilken familjesammansättning de vill ha. I denna storyline handlar det om familjer som bor i ett hyreshus. Varje elev skapar en av familjemedlemmarna i papper, med en biografi. (bilaga: biografkort)

Genom att tillverka figuren på det här sättet ges alla en möjlighet att lyckas. Börjar eleverna teckna så börjar de att sudda och det kan bli svårigheter för en del.

Här är det viktigt att poängtera att det ska vara realistiska karaktärer. Personer som är psykopater, mördare, aliens, multimiljonär, husdjur etc. hör inte hit. Karaktärerna ska kunna fungera, diskutera och relatera tillsammans med andra. Det är heller inga multimiljonärer som bor i hyreshuset. Det ska vara fiktiva personligheter som inte finns i verkligheten, som någon aktuell kändis, nidsbild av någon i skolan eller en idrottsstjärna.

Familjerna presenterar sedan sina karaktärer inför de övriga i klassen. Det här är...

I kursplanen för de samhällsorienterande ämnena står det att skolan ska verka för...

Demokrati som livsform och politiskt system:

I ämnena ingår att diskutera och reflektera över begrepp som identitet, sexualitet, kärlek och jämställdhet. Inom kunskapsområdet behandlas också samlevnad och relationer, människosyn och språkbruk så att möjligheten att diskutera värdefrågor i detta sammanhang utnyttjas.

I det samhällsorienterande perspektivet ingår att orientera om olika uppfattningar, men klart ta ställning mot sådana som innebär kränkningar av andra människor. En grund för tolerans mot oliktänkande skapas av förståelse för att företeelser kan uppfattas på olika sätt av olika människor, beroende exempelvis på kön, klass och etnisk tillhörighet.

Skapandet av karaktärer ger eleverna möjlighet till delaktighet och att få nya perspektiv på begreppet familj. Det går att lura kontrollsystemen vi bär på och undgå att censuren sätter stopp för tankar, frågor och känslor som dyker upp.

Just att tillverka rollkaraktärer och en plats för dem att agera på, skiljer storyline från andra problembaserade arbetssätt

Lektionspass 2

Fördelar/nackdelar med normer

Kan det vara en fördel att leva i en vanlig/ovanlig familj? Vilka är de fördelarna? Vilka är nackdelarna?

Tanken med de här frågorna är att synliggöra oskrivna regler, normer som finns och som lever i det tysta. Intressant är också att diskutera vilka vinsterna är att följa normerna eller att bryta dem. Det är viktigt att elevernas egna tankar får ligga till grund för diskussionen.

Grupperna skriver fyra pratbubblor till sina karaktärer om vad de tycker är fördelarna/nackdelarna med att vara vanlig/ovanlig. Sätt upp dem på väggen tillsammans med karaktärerna. Pratbubblorna görs på pastellfärgat papper i C5-format.

Hur diskussionen går vidare beror i hög grad på vad som framkommit under gruppernas arbete. Läraren kan fördjupa diskussionen kring det som nu visualiserats i pratbubblorna.

Varför familjer?

Varför tror ni vi bildar familjer? Vad är det som gör att människor vill leva tillsammans?

Kort diskussion 5 min i familjegrupperna. Kan du använda färger och former för att visa vad din karaktär tänker och känner om detta? Eleverna målar en bild under 10 min. Meningen är att bilden ska ge uttryck för en tanke eller känsla som dyker upp i samband med frågan.

Eleverna behöver inte prestera en genomarbetad bild, alla har samma tid att följa och ribban läggs lågt för hur bilden ser ut. De kan hålla sig till färger, former och symboler.

Låt eleverna berätta om sina bilder för varandra i grupperna eller i helklass, beroende på hur mycket tid som finns till förfogande.

Hur låter dikten som skrivs till bilden?

Varje elev skriver en dikt om kärlek, ensamhet, vänskap eller gemenskap utifrån sin bild. Låt dem sedan läsa upp dikterna i grupperna eller inför klassen. Sätt upp dem på väggen.

Under ett storylinearbete varierar vi uttryckssätten, gruppkonstellationerna och vi använder oss alltid av gruppen som resurs och elevernas förförståelse.

Skolan ska i sin undervisning i bild sträva efter att eleven:

– blir medveten om bilden som språk och dess roll och användning i skilda sammanhang och kulturer samt utvecklar förmåga att kommunicera med hjälp av egna och andras bilder.

– utvecklar förmågan att analysera och samtala om bilder och förståelse av att bilden bär betydelser, skapar mening och har ett innehåll utöver det föreställande.

Lektionspass 3

2. Hyreshuset

Läraren har förberett en skiss på ett hyreshus där familjerna bor i samma trappuppgång. Se till att ytterdörren finns med.

Hur ser familjernas vardagsrum ut? Familjegrupperna diskuterar utifrån sina rollkaraktärer kring vad de har i sina vardagsrum. De skapar sitt vardagsrum tillsammans som ett collage. Klipp bilder ur kataloger och reklambroschyrer. Visa upp för de andra och beskriv hur ni har tänkt. Vardagsrummen sätts upp på väggen tillsammans med lärarens skiss på hyreshuset och figurerna.

Diskutera om vem som bestämmer i familjen om vilka möbler, gardiner, apparater som ska finnas? Är det någon skillnad på vad som är viktigt? Vem använder vad? Varför? Fokusera på det som anses manligt/kvinnligt och hur det kommer sig att det är så.

Genomför rollspel, korta replikskiften som spelas upp av varje grupp. Den kan göras som en statusövning. En av personerna i rollspelet har högre status eller har ett övertag över den/de andra i familjen. Spela upp detta lilla rollspel. Byt sedan status, dvs. den som var i underläge tidigare ska denna gång ha ett övertag. Spela upp alltihop ytterligare en gång. Eleverna ska försöka hålla sig till samma repliker, men personerna byter status/övertag. Ibland måste replikerna förändras lite för att passa den förändrade situationen. Titta på vad som händer och diskutera. Hur kändes det? Vad hände med personerna, kroppsspråket? Vad ser vi av olika värderingar?

Korta dramatiseringar av det här slaget innebär att vi får syn på andra sidor hos våra elever. Denna övning släpper ofta fram komiska skeenden, ungdomar är många gånger träffsäkra när de gestaltar situationer. Det är viktigt att ha kul tillsammans, ibland blir det för allvarligt omkring oss. Här kan ni också lyfta olika delar av vad samtal, dialog och kommunikation innebär. Kroppsspråket står för en mycket stor del av vår kommunikation. Den påverkar oss utan att vi är medvetna om det i någon större utsträckning.

Så här långt har vi förlagt vår storyline i tid, plats och med personer. Det är nutid, de här familjerna är realistiska familjer som bor i ett hyreshus någonstans i Sverige. Vi har också visualiserat arbetet. Genom att skapa karaktärerna och platsen där de bor är eleverna involverade i arbetet. De har ett ägarskap till sina figurer och utgår ifrån hur de kan tänka och tycka, det skapar motivation och delaktighet.

Detta är grunden i berättelsen och i en storyline. En god historia har också händelser som skapar spänning. Vi vill veta vad som händer sedan och hur det går för alla de inblandade.

Följdfrågor

Nyckelfrågorna är förberedda och planerade i en storyline. Följdfrågorna till dessa går inte att förutse eftersom det beror på hur karaktärerna i berättelsen agerar, och vad som blir aktuellt i elevgruppen. Ibland kan det vara klokt att avvakta med att gå vidare med vissa frågeställningar som dyker upp. De kan få återkomma längre fram under arbetet. Men undvik inte att ta upp de svårare frågorna. Genom att ni startar en storyline så får ni unika möjligheter just att möta och följa upp även svåra frågor. De blir inte så känsliga eftersom eleverna kan agera och reagera utifrån sina rollkaraktärer.

Bemöt påståenden som kanske dyker upp från högröstade elever. Ställ motfrågor. Hur tänker din karaktär nu? Använd resten av gruppen. Vad tänker grannarna när han eller hon säger så? Hur reagerar de andra i familjen? Fler elever får en chans att komma till tals och kan göra det via sin karaktär. Då går det att lyfta fram goda ledaregenskaper som finns i gruppen.

Möjligheten finns att rucka på rangordningen i klassen genom att fler elever uttrycker sina tankar.

Lektionspass 4

3. Nya grannar

Läraren har förberett att det flyttar in en familj med nya grannar i trappuppgången. Det är en familj som består av ett manligt samkönat par med två barn. Familjen är skapad i samma storlek och samma material som elevernas familjer. De presenteras med namn, sysselsättning och egenskaper så att de blir personliga, på samma sätt som de andra familjekaraktärerna.

Vilken familj som flyttar in är i viss mån beroende av vilka familjer som eleverna skapat tidigare. Finns det inga familjer där föräldrarna/de vuxna är av samma kön så är det en sådan som flyttar in. Naturligtvis kan det alternativt vara ett lesbiskt par. Tanken är att utmana frågor kring homofobi längre fram i storylinen. Även ordbruk som böjja/jävla flata tas upp till diskussion.

Om ett samkönat par redan finns så kan familjen som flyttar in vara väldigt fördomsfull mot regnbågsfamiljen. Som en variant kan de ha satt upp ett flygblad vid trappuppgången.

(Ex: Låt våra barn växa upp i ett tryggt, harmoniskt samhälle med två föräldrar – en mor och en far – utan sexövergrepp och påtvingade onaturliga normer. Säg nej till homofiladoptioner! Förbundet för ett fritt och tryggt samhälle)

Läraren har här stor chans att utmana föreställningar, attityder och fördomar som dyker upp i de olika familjerna.

Vad tänker och känner karaktärerna i din familj när de får höra talas om att denna familj ska flytta in? Diskutera i familjegrupperna utifrån vad deras karaktärer tänker och känner.

Samtala och lista tankar och känslor i helklass utifrån hur de har diskuterat i grupperna. Som en förstärkning av känslorna som dyker upp kan ni genomföra en skulpturövning. En sådan

övning kräver att ni har en klass med goda relationer och kanske någon vana vid att agera inför varandra.

Skulpturövning

Familjegrupperna kan välja eller tilldelas en känsla utifrån listorna som de ska gestalta med kroppsspråk och miner. De visar t ex rädsla i en fryst bild, en skulptur. De får 5 min förberedelsetid och visar sedan upp för de andra. Diskutera det ni ser. Hur känner sig de olika personerna på bilden? Vilka är de? Blir det samma situation om det är ett annat kön på de olika personerna? Hur kan rädsla kännas i kroppen? Vad är vi rädda för?

Det är viktigt att respektera det som görs och sägs. Hjälp eleverna att ta uppgiften på allvar. Ibland krävs det mod att agera inför de andra i klassen.

Fallgropar

Grupper mot varandra

I arbetet med att skapa dramatiska situationer kan det hända att man ställer olika grupper emot varandra. Det kanske finns en familj i trappuppgången som har speciell religion eller etnisk tillhörighet. Vad tycker och tänker de om regnbågsfamiljen? Här får ni som lärare tänka er för så att ni inte befäster fördomar och skapar konflikter istället för att öppna dörrar. Det är viktigt hur ni ställer era nyckelfrågor och följdfrågor till de svar och funderingar som dyker upp i klassen.

Förklaringar

Hur kommer det sig att några är homosexuella? En fråga som inte går att besvara och heller inte behöver besvaras. Vi vet ingenting om orsaken till homosexualitet bara att det alltid har funnits personer som känt dragningskraft till personer av samma kön som sitt eget.

Det är en lite ovanligare variant av sexuell läggning.

Åsikter

Vid en diskussion med eleverna om det är rätt att samkönade par ska få adoptera barn eller inte så är det bra att vara medveten om det komplexa i frågan. I klassen kan det finnas elever som är homo- eller bisexuella, eller har närstående som är det. Alternativt elever som är adopterade. Diskussionerna väcker många gånger heta känslor. Och frågorna dyker upp förstås. När den gör det kan du ställa följdfrågor som exempelvis: Vem kan få adoptera? Varför vill man adoptera barn? Finns det för-nackdelar?

Olika klasser har sina olika sammansättningar av elever. Var noga med vilka frågeställningar ni väljer i just er klass. Grunden i storyline är alltid att mötas respektfullt.

Vad tänker ni själva om det här och hur vill ni möta det bland era elever?

Tolerans/respekt

Tolerans är något vi pratar om i många sammanhang. Vad innebär det egentligen? Att du tolererar att någon är eller gör på ett speciellt sätt betyder inte nödvändigtvis att du accepterar den personen som den är. Respekt är i ett sådant sammanhang ett bättre begrepp att använda. Att mötas i respekt innebär ett bemötande. I toleransbegreppet ingår också ett bedömande som lätt kan övergå till fördömande. Smaka på ordet tolerans. Vad innebär det? ”Jag tolererar dig...” Vem har rätt/tar sig rätten att tolerera?

Lektionspass 5 och 6

4. Information

Vad vill ni veta om regnbågsfamiljer? (En regnbågsfamilj kan se ut på många olika sätt, men det som utmärker familjen är att de vuxna är homo- eller bisexuella.)

Varje elev funderar ett par minuter och sedan listar läraren deras förslag. Familjerna väljer område att fördjupa sig kring och ta reda på fakta. Informationen kan handla om dagsaktuella händelser, historik, hälsa, lagar, ord och begrepp, intervjuer, statistik mm.

Här finns det gott om material och bra hemsidor att använda sig av. Dagstidningar med aktuella händelser speglar också attityder. Det är en källa att ösa ur för att granska vilka värderingar som speglas kring de här frågorna i media.

Skolan ska i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven:

– utvecklar sin fantasi och lust att skapa med hjälp av språket, både individuellt och i samarbete med andra.

– utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap

Eleverna delger varandra sina kunskaper i tvärgrupper.

Lektionspass 7

5. Händelse

Läraren har förberett ett ”klotter” att sätta på ytterdörren. Använd häftmassa. Stora, svarta bokstäver. ”Flatjävlar eller bögjävlar – passa er”. Hur reagerar familjerna på det här och hur agerar de? Läraren listar på ett blädderblock.

Grupperna väljer en fråga att fördjupa sig i, reflektera kring och samla fakta.

Vad tror ni det är som gör att vissa människor hyser agg mot homo- och bisexuella?

Vad tror ni det är som gör att vreden går över till våld?

Tror ni det är skillnad på hur tjejer och killar reagerar och agerar i sådana här situationer?

Vad tror ni det beror på?

Vad betyder det att kalla någon jävla flata eller bögjävel? Vad menas egentligen, när man använder de orden?

Samtala i grupperna och i helklass om hot, homofobi och hatbrott, hur de tar sig uttryck.

Hur tänker familjemedlemmarna om att skydda sig mot våld? Vad vill de lära ut till sina barn om vad man kan tänka på för att skydda sig?

Samtala i familjegrupperna om detta och lista sedan i helgrupp.

Läraren berättar på slutet att de som har klottrat och hotat i trappuppgången, har åkt fast av polisen. De har länge hållit på och trakasserat olika människor och kommer att åtalas för det. I det här läget i storylinen är det viktigt att dra ihop trådarna och visa på att rättsamhället fungerar

Lektionspass 8

6. Expert

Bjud in någon expert från exempelvis RFSL som kommer och svarar på frågor. Finns det frågor kvar som inte besvarats? Återgå till de frågor som listades under punkt 4, information. Där finns elevernas egna frågeställningar, koppla tillbaka till dem.

Utvärdera arbetet tillsammans med eleverna. Vilken del i arbetet har varit intressant? Är det någonting som gjort att du har en annan syn på vanligt/ovanligt? Homosexualitet? Könroller? Eleverna sitter först i sina familjegrupper och samtalar ca 15 min. Sedan skriver de individuellt en utvärdering med reflektioner.

Exempel på reflektionsfrågor att använda vid utvärdering:

- Hur har det varit att känna och tänka utifrån en rollkaraktär?
- Är det någonting du tänkt fråga som du låtit bli att fråga?
- Är det någonting du sagt, tyckt och tänkt som du inte skulle ha sagt annars om du inte haft din rollkaraktär till hjälp?
- Vad har du lärt dig om dig själv, de andra och om situationerna som ni arbetat med?
- Hur skulle du kunna använda dig av det du lärt dig, i det dagliga livet?
- Vad har varit intressant/mindre intressant?

Skolan ska i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven:

– förvärvar insikt i hur lärande går till och reflekterar över sin egen utveckling och lär sig att både på egen hand och tillsammans med andra använda erfarenheter, tänkande och språkliga färdigheter för att bilda och befästa kunskaper.

Har du synpunkter på materialet? Hur har det gått att använda det?

Skicka gärna reflektioner, utvärdering eller frågor till:

storyline@bredband.net
